

Detta föranledde också fattigvårdsnämnden att upptaga till förnyad pröfning frågan om upprättande af ett större fattighärberge. Enligt förslag af där-till utsedde kommitterade,¹ inrättades 1878 inom egendomen vid Södra Tull-portsgatan ett nytt sådant. Två större salar jämte flera andra lokaler skulle från 1879 års början härtill upplåtas och mottaga, »så långt utrymmet med-gifver och emot eller utan afgift, personer tillhörande hufvudstaden, hvilka voro i saknad af utväg att eljest bereda sig bostad». Härberget upphörde 1899 och ersattes med en nattasyl för kvinnor.

På Norr hade dessförinnan eller 1885 anordnats, ehuru icke på förslag af fattigvårdsnämnden utan af polismyndigheten, ett natthärbärke för husvilla män. Såsom hufvudsakligt skäl härför framhölls, att en ny lösdrifvarelag hade utkommit, hvilken icke i samma omfattning som den äldre stadgan tillät häktning af lösdrifvare, hvarför »de som vände sig till polisen med anhå-lan att öfver natten blifva intagne i häkte, måste afvisas». Om då icke för dylika nödställda någon tillflyktsort anskaffades, blefve dessa nödsakade »att tillbringa natten å allmänna platser eller olofligen taga tillhåll i byggen, skutor eller å andra enskilda områden, hvarigenom den allmänna säker-heten på ett ganska betänkligt sätt äfventyrades». Här var sålunda mindre frå-ga om en fattigvårdsåtgärd än en polisåtgärd till upprätthållande af allmän ordning. Härberget öppnades 1886 i en före denna tid till stall använd gam-mal byggnad vid Kammakaregatan. Följande år flyttades det till ett stadens hus vid Karlbergsvägen. Det var afsedt att rymma 200 personer, men detta antal måste snart nedbringas till 150. Lokalen var tarflig och inredningen eländig. Om härberget lämnas följande beskrifning:² »Lägerstaden utgöres af långa, fasta, utmed väggarne våningsvis anbragta träbritsar utan skiljeväg-gar mellan platserna. Här, och stundom när utrymmet är starkt anlitadt äfven på golfven, ligga de härbergerade tätt intill hvarandra, vanligen till största delen afklädda, för att icke besväras af ohyran i kläderna. Några härberget tillhöriga grofva filter äro de enda sängkläder, som bestås».

Denna skildring gifver tillräckligt skäl för härbergets afskaffande. Stads-fullmäktige beslöto 1895, att natthärbärgen vid Karlbergsvägen skulle indra-gas och att ett anslag af 3,000 kr. skulle från 1896 tilldelas Frälsningsar-mén mot villkor, att armén, utom dess tvänne redan öppenållna härbergen, skulle upprätta ett tredje, som borde vara tillgängligt från 1 oktober till 1 april och kunna hysa minst 150 husville män mot en personlig afgift af 25 öre i penningar eller arbete.

Frälsningsarmén hör till de föreningar, som i hufvudstaden utöfvat en vidsträckt och gagnrik verksamhet. Den har beredt den fattigare be-folkningen skydd och arbete genom upplåtandet af vedgårdar, värmestugor och natthärbärgen. Andra föreningar ha likaledes, ehuru i mindre skala, om-händertagit husvilla genom upprättandet af sådana skyddshem som här-berget för tjänsteflickor vid Klara Östra Kyrkogata, härberget för husville män vid David Bagaresgatan, nattasylen för kvinnor vid Riddaregatan.

¹ Kommitterades förslag till ordnande för framtiden af ett fattigherberge, afgifvet den 16 dec. 1878.

² Bihang n:o 40 till beredningsutskottets utlåtande och memorial för år 1895.

På Frälsningsarmén har ytterligare staden, mot årligt understöd, öfverlätit en af sina 1891 inrättade värme- och läsestugor. Den andra skötes, likaledes mot godtgörelse, af Godtemplarorden. Dessa värmestugor upplåtas afgiftsfritt under vintermånaderna för en hvar, som är däraf i behof, och hållas öppna från klockan 12 på dagen till klockan 7—8 på aftonen. Inom dessa lokaler erhålla de härbergerade skydd mot väder och vind — och mot frestelsen att sitta på krogen. De hafva tillfälle att åtminstone nödtorftligen laga sina kläder och skodon, hvartill erbjudes dem fria materialier och hjälp af en arbetskunnig förman. Under vintern 1903—1904 var Frälsningsarméns värmestuga i Stadsgården besökt af 44,585 och Godtemplars värmestuga vid Olofsgatan af 19,184 personer.

Endast för husvilla, som hade hemortsrätt i hufvudstaden, ansåg sig fattigvårdsnämnden manad att anordna tillfällig hemvist. Ett undantag härifrån gjorde nämnden, då den 1885, i en vid Prästgårdsgatan förhyrd lokal öppnade en »Asyl för fattiga barnaföderskor och deras späda barn». Närmare angifves asylens ändamål i ett 1886 utfärdadt reglemente¹, nämligen »att lemna erforderlig fattigvård åt sådana behöfvande barnaföderskor, hvilka, tillhörande annan kommun än Stockholm, äro efter utskrifning från barnbördshuset ur stånd att då genast med arbete kunna sig och sina barn försörja».

Under den långa perioden af bostadsbrist egnade Allmänna Skydds-föreningen sina krafter särskildt åt afhjälpande af nöden. Trots svårigheter af alla slag tröttnade icke föreningens centralkommitté att fullfölja det oftast otacksamma värfvet att bereda skydd åt de husvilla. Väckelsen till denna välsignelserika gärning gaf drottning Sofia, föreningens beskyddarinna och kommitténs ordförande. På drottningens förslag beslöt centralkommittén 1873 »att bidraga till lindring i de husvillas belägenhet genom att anskaffa en eller flera lämpliga lokaler, som mot skälig hyra kunde upplåtas för de nödställdas inrymmande». Centralkommittén erhöll af staden till förfogande från 1 december 1873 de förut till samma ändamål använda lägenheterna i Brandelska sockerbruket och i Siverska kasernen, hvarjämte den senare erhöll till begagnande äfven ett boningshus inom fabriksföreningens egendom vid Södermannagatan. I dessa härbergen blefvo under den närmaste tiden inhysta ända till 212 personer, hvaraf 136 barn. I stället för att småningom minska antalet lokaler, måste centralkommittén det följande året ytterligare söka förskaffa sig större utrymme. Det ställdes då till dess förfogande salarna i den gamla gäldstugan i Staden och i Fåfången på Sabbatsberg. Under de första månaderna 1876 beredde sålunda kommittén tak öfver hufvudet åt omkring 744 personer, hvaraf 183 män, 83 kvinnor och 478 barn.

I det s. k. sockerbruket — som egentligen var afsedt till reservsjukhus för garnisonen — voro inhysta 410 personer. Under sommaren skulle

¹ Reglemente för Stockholms stads Fattigvårdsnämnds asyl för fattiga barnaföderskor och deras späda barn. Af Fattigvårdsnämnden gilladt och fastställt den 18 Januari 1886.

emellertid därstädes företagas nödvändiga reparationer. Men då man icke ansåg sig kunna kasta på gatan skaror af kvinnor och barn, stod nu ingen annan utväg till buds än att för en tid låta de husvillan bo i tält. I början af augusti uppslogos ett 40-tal sådana i närheten af hofjägarebostället vid Lill-Jans. Det egendomliga lägret blef under en månads tid föremål för ständigt besök af en mängd skådelystna. Därefter inflyttade de husvillan i de nyreparerade salarna, hvarest somliga kvarblefvo ända intill den 1 oktober 1878. Först då blef det ändtligen åter möjligt att tillsluta härberget, hvilket i fem år oafbrutet hade af centralkommittén varit användt såsom nödhjälpsbostad åt fattiga. Härberget vid Sabbatsberg hade dessförinnan blifvit upplöst, och 1880 stängdes härberget inom fabriksföreningens egendom på Söder.

Ett minnesvärdt uttryck af varmt deltagande för de olyckliga, var den byggnad, som drottning Sofia vid den tiden lät af egna medel uppföra vid Prästgårdsgatan och som den 1 december 1878 stod färdig att mottaga hyresgäster. Bostäderna i denna byggnad skulle upplåtas mot synnerligen billig hyra, och den möjligen uppstående nettobehållningen tillfalla det af drottningen i hufvudstaden grundade »Hemmet för frigifna qvinnor», numera benämndt »Drottningens skyddshem».

Nya tecken till en allvarlig bostadsbrist visade sig 1895. Åter måste fattigvårdsnämnden vidtaga kraftiga åtgärder för att afhjälpa den mest trängande nöden. De gamla hjälpmedlen ansågos ännu icke förbrukade — och man inredde liksom förut provisoriska härbergen. Fattigbarackerna vid Östgötagatan utvidgades med alla byggnader inom egendomen; kolerabacken i Bellevueparken anordnades till bostäder genom delning af salarna, det förra natthärbärgets vid Karlbergsvägen och ett stadens hus vid Österlånggatan iordningställdes. Med undantag af härberget vid Österlånggatan, som redan följande år måste utrymmas på grund af husets förestående rifting, förblefvo de öfriga upplåtna för nödställda intill 1898, då stadsfullmäktige togo steget ut och beslöto upprättandet af varaktiga asyler för husvillan.

Med inrättandet af dessa nya anstalter försvunno lyckligtvis äfven de af enskilda personer anordnade härbergen af samma slag. Den största företagsamhet för afhjälpan af nöden under den rådande bostadsbristen hade utöfvats af två enskilda personer, hvilka hyrde i olika delar af staden åtskilliga lägenheter med afsikt att uthyra dem åt husvillan, exempelvis några utrymda verkstadslokaler vid Roslagsgatan, den forna uppfostringsanstaltens fastigheter vid Tjärhofsgatan m. fl. I samma ändamål uppförde de en träbyggnad i den s. k. Körsbärshagen. Ur en af dessa personer afgifven redogörelse¹ för sin verksamhet under 1896 erfar man, att de intill slutet af januari 1897 omhändertagit 105 familjer med 394 barn eller tillsammans 572 personer. Af dessa familjer bodde, i februari, 16 i trähuset vid Körsbärshagen, 50 med närmare 200 barn i stadens hus vid Tjärhofsgatan och

¹ Årsredogörelse öfver Herrar J. Johanssons och C. E. Carlssons verksamhet till lindrande af bostadsnöden inom Stockholm under 1896, afgifven i febr. 1897. Tryckt s. å. I k. biblioteket.

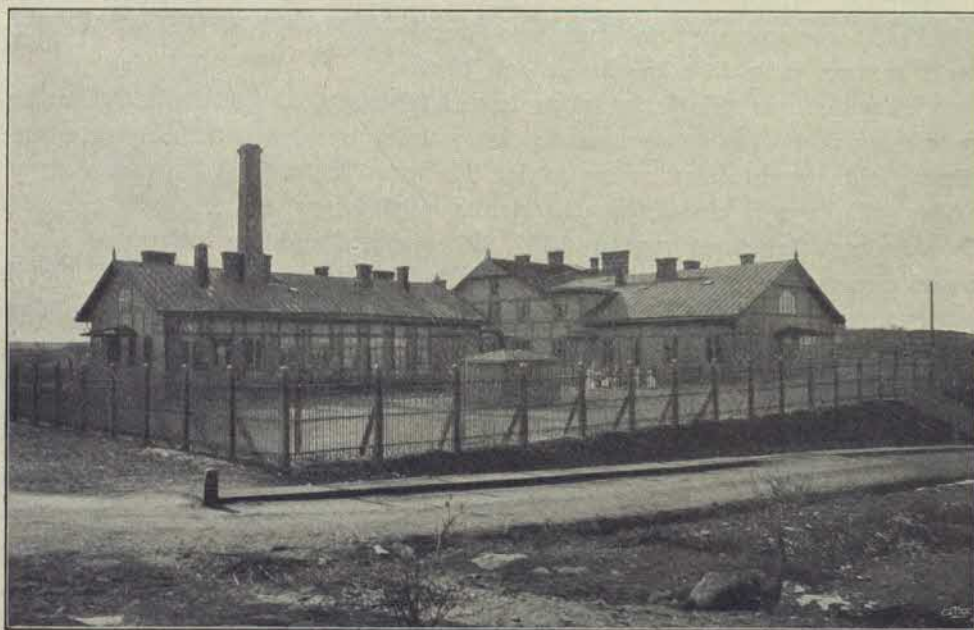
25 i andra lägenheter, hvarjämte åt 14 familjer med 27 barn anskaffats bostad på landet. Hvad icke redogörelsen förtäljer, är det eländiga skick, i hvilket de bostäder befunnos, där de omhändertagna inhystes mot öfverenskommen hyresersättning. I de af staden använda härbergena hade man sökt att medelst låga träväggar afdelade de större salarna, så att hvarje familj inom sitt lilla utrymme kunde vara oberoende af sina grannar. Tillfyllestgörande var denna åtgärd visserligen icke, ty hela inhysesystemet var i grunden förkastligt. Men i de enskilda härbergena inpackades familjerna i tomma rum, där de sedermera själfva fingo fördela utrymmet bäst de kunde och med hvad de hade att tillgå, såsom trasiga tygstycken upphängda på segelgarnstrådar, eller pappbitar fästade vid tunna träribbor. I hvarje bås inrangerades sedermera de fattigas bohag. Det öfverblifna utrymmet fylldes slutligen med människor. Förskräckliga skildringar skulle kunna lämnas om dessa nästen, där eländet opåtaladt fick råda, äfven sedan staden hade återtagit sina hus och fått under sin uppsikt den därstädes inhysta befolkningen. Här frodades, om någonstädes, det ohyggligaste inneboendesystem, såsom säges i ett afgifvet utlåtande¹ angående husvillheten. »Dessa skildringar af bostadsförhållandena såväl vid Tjärhofsgatan som vid Östgötagatan hafva vi vid besök därstädes tyvärr funnit alltför sanningsenliga. Hvar och en, som vågar sig genom dessa mörka och kvalmiga gångar in i de kyffan, som inom en och samma sal inrättats till bostadsplatser, måste medgifva, att därstädes bedrifves i stor skala ett inhysesystem, som icke kan annat än alstra moraliskt och fysiskt elände. Till råga på allt hafva de inhysta vant sig att betrakta dessa dystra lägenheter såsom stadigvarande hem. Under sådana förhållanden förslöas, såsom naturligt, alltmer viljekraft och ansvarighetskänsla hos föräldrarna, och hos barnen fortplantas i samma mån frön till laster och brott».

Hopplöst var tillståndet inom dessa härbergen, då stadsfullmäktiges beredningsutskott 1898 uppmanade fattigvårdsnämnden att inkomma med förslag till uppförandet af tre asyler för husvilla, två på Norr och en på Söder. En synlig anledning till denna åtgärd var en af direktionen för Stockholms Arbetareförening 1897 till stadsfullmäktige inlemnad skrift, hvari påpekades följderna af den rådande bostadsbristen, »som naturligtvis i första rummet drabbar den fattigaste befolkningen, hvilken därför nödgas taga sin tillflykt till vedbodas, källare och vindskontor eller ock tränga sig samman med andra fattiga familjer i trånga och osunda bostäder», och hemställdes bl. a. »att fattigvårdsnämnden ofördröjligen skulle gå i författning om byggande af härbergen eller baracker för husvilla». Man beräknade att vid den tiden 459 familjer bestående af 2,282 personer med 1,254 minderåriga barn saknade eget hem. Af dem voro 22 familjer fullständigt husvilla och nödgades tillbringa nätterna under bar himmel eller i skjul, källare, kallrum, vedbodas, vindar eller på prämar och andra till människoboning icke afsedda tillflykter; 124 familjer voro sådana, som på grund af den rådande bostadsbristen antingen hade nödgats innebo hos andra, hyra

¹ Kommitterades utlåtande med förslag till upprättande af asyler för husvilla, afgifvet den 10 april 1899.

sig in för natten å hotell, natthärbärgen, eller ock upplösa familjen för att på olika ställen söka skydd; 313 familjer hade måst inflytta i nödhjälpsbostäder, såsom barackerna i Körshärbärgen, Högalidsbostäderna, Tjärhofsgatan, Östgötagatan, Karlbergsvägen, Krukmakaregatan, till bostäder inredda vedbodnar vid Tyskbagaregatan m. m.

Fattigvårdsnämnden förklarade sig villig att efter angifna grunder låta uppgöra ritningar och kostnadsförslag till nödhjälpsbostäder. De skulle hysa i regeln yngre barn och undantagsvis äfven mödrar. Sedermera fann nämnden det vara önskvärdt, att under vissa ömmande förhållanden tillfälligt skydd äfven bereddes åt äldre barn och deras föräldrar. Stadsfullmäktige gillade den 1 juni 1899 dessa förslag, och särskilda af nämnden tillsatte kommitterade vidtogo omedelbart åtgärder för utrymmandet af lägenheterna vid Tjärhofsgatan och Östgötagatan, där vid sagda tid ännu voro inhysta 133 män, kvinnor och barn. Åt dessa anskaffades bostäder i hufvudstaden eller i dess närhet. — Förrän året var gånget, voro två nattasylar fullt inredda och öppnade, den ena upprättad inom uppfostringsanstaltens för gossar förra egendom vid Tjärhofsgatan och afsedd för män samt gossar öfver 15 år, och den andra anordnad inom den åt militärförsörjningen förut upplåtna egendomen vid Östgötagatan och afsedd för kvinnor samt flickor öfver 15 år. Barnasylerna, en vid Sabbatsbergsvägen och en vid Åsögatan samt en tredje vid Fleminggatan — alla tre afsedda för barn under 15 år och i vissa fall äfven för de späda barnens mödrar — stodo året därpå fullt färdiga, ehuru endast de två förstnämnda behöfde komma till användning.

Stockholms stads barnasyl vid Åsögatan.

De inre anordningarna inom barnasylerna belysas tillfyllest af nedanstående plan.

